

POSTANOWIENIE

Dnia 11 marca 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Strzelczyk (przewodniczący)

SSN Paweł Grzegorzczak

SSN Karol Weitz (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku E. [...] spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w P.
przy udziale M. L., L. G., E. J., F. M., M. M., J. M.K.
o stwierdzenie zasiedzenia służebności gruntowej odpowiadającej
treści służebności przesyłu,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 11 marca 2022 r.,
zażalenia uczestników postępowania
na postanowienie Sądu Okręgowego w P.
z dnia 18 listopada 2021 r., sygn. akt II Ca [...],

**oddala zażalenie i pozostawia rozstrzygnięcie o kosztach
postępowania zażaleniowego w orzeczeniu kończącym
postępowanie w sprawie.**

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 8 lutego 2021 r., I Ns (...), Sąd Rejonowy w P.
oddalił wniosek E. sp. z o.o. z siedzibą w P. o stwierdzenie, że jej poprzednik
prawny - spółka E. S.A. nabyła przez zasiedzenie najpóźniej z dniem 15 września
1998 r. służebność gruntową odpowiadającą treści służebności przesyłu polegającą
na prawie korzystania z budynku stacji transformatorowej położonej w P. przy ul. L.,
znajdującego się na działce numer (...) o powierzchni 0,0511 ha, dla której Sąd

Rejonowy w P., V Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą (...), która to nieruchomości stanowi własność uczestników postępowania: J. M., M. M., L. G, E. J., F. M., M. M., J. M. K., w celu eksploatacji urządzeń elektroenergetycznych w stacji transformatorowej, dokonywania modernizacji, urządzeń i instalacji elektroenergetycznej, konserwacji, napraw, usuwania awarii, dokonywania przeglądów i pomiarów.

W uzasadnieniu Sąd pierwszej instancji wyjaśnił, że w sprawie występuje stan związania prawomocnym postanowieniem wstępnym Sądu Rejonowego z dnia 31 lipca 2015 r. wydanym w sprawie I Ns (...), w którym uznano za usprawiedliwione co do zasady roszczenie wnioskodawców - współwłaścicieli nieruchomości położonej w P. przy ul. L. - o ustanowienie służebności przesyłu. Sąd pierwszej instancji uznał zatem, że w wyniku wydania postanowienia wstępnego doszło do przesądzenia, czy wnioskodawca mógł nabyć przez zasiedzenie służebność gruntową odpowiadającą służebności przesyłu przy niezmiennych okolicznościach faktycznych i braku upływu czasu, niezbędnego do nabycia służebności przesyłu przez zasiedzenie.

Od postanowienia Sądu Rejonowego w P. z dnia 8 lutego 2021 r. apelację wniósł pełnomocnik wnioskodawcy, zaskarżając je w całości i zarzucając Sądowi pierwszej instancji naruszenie przepisów prawa procesowego, które miało wpływ na wynik rozstrzygnięcia, tj. art. 366 k.p.c. i art. 365 §1 k.p.c. przez ich błędną wykładnię i zastosowanie w niniejszej sprawie, w sytuacji, w której prawidłowa wykładnia ww. przepisów nie daje podstaw do ich zastosowania i tym samym oddalenia wniosku z uwagi na stan związania postanowieniem wstępnym wydanym w sprawie o sygn. akt I Ns (...).

W wyniku rozpoznania apelacji Sąd Okręgowy w P. postanowieniem z dnia 18 listopada 2021 r. uchylił zaskarżone postanowienie Sądu w P. i sprawę przekazał do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu sądowi rozstrzygnięcie o kosztach instancji odwoławczej. W uzasadnieniu Sąd drugiej instancji wskazał, że nie sposób zgodzić się z Sądem Rejonowym, że postanowienie wstępne, w którym sąd uznał za usprawiedliwione co do zasady roszczenie współwłaścicieli nieruchomości o ustanowienie służebności przesyłu, nie uwzględniając zarzutu

zasiedzenia tego prawa, przesądziło z mocą wiążącą dla kolejnych postępowań o takim skutku. Wskazane orzeczenie, z racji jego prejudycjalnego charakteru, nie pozbawiło bowiem wnioskodawcy prawa wykazania w odrębnym postępowaniu, że przysługuje mu prawo służebności przesyłu obciążające nieruchomość położoną w P. przy ul. L., które nabył w drodze zasiedzenia.

W ocenie Sądu Okręgowego, powyższe względy skutkowały uznaniem, że Sąd Rejonowy błędnie uznał, iż jest związany postanowieniem wstępnym wydanym w sprawie I Ns (...) w zakresie braku zasadności stwierdzenia zasiedzenia. W konsekwencji niezasadnie odstąpił od merytorycznego zbadania przesłanek zasiedzenia, tym samym nie rozpoznając istoty sprawy.

W związku z tym Sąd Okręgowy w P. na podstawie art. 386 § 4 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. uchylił zaskarżone postanowienie i przekazał sprawę Sądowi Rejonowemu do ponownego rozpoznania. W wytycznych Sąd drugiej instancji wskazał, że rzeczą Sądu Rejonowego, przy ponownym rozpoznawaniu sprawy, będzie zbadanie i ocena przesłanek zasiedzenia podnoszonych przez wnioskodawcę.

W zażaleniu na postanowienie Sądu drugiej instancji uczestnicy zarzucili naruszenie art. 365 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. przez ich niewłaściwe zastosowanie wskutek błędnego uznania, że Sąd pierwszej instancji dopuścił się nierozpoznania istoty sprawy w wyniku bezpodstawnego przyjęcia związania stanowiskiem wyrażonym w prawomocnym postanowieniu wstępnym Sądu Rejonowego w P., w sprawie sygn. akt I Ns (...) i braku samodzielnego rozpoznania istoty sprawy.

Pełnomocnik wnioskodawcy wniósł odpowiedź na zażalenie, jednak uczynił to po terminie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W literaturze i orzecznictwie zgodnie przyjmuje się, że celem przewidzianego w art. 394¹ § 1¹ k.p.c. zażalenia na kasatoryjny wyrok sądu drugiej instancji jest poddanie kontroli Sądu Najwyższego prawidłowości uchylenia wyroku (postanowienia co do istoty sprawy) sądu pierwszej instancji jedynie z punktu

widzenia wskazanych przez sąd drugiej instancji, jako podstawa orzeczenia uchylającego, przesłanek przewidzianych w art. 386 § 2 lub § 4 k.p.c. Jeżeli zatem wskazaną przez sąd odwoławczy przyczyną uchylecia orzeczenia sądu pierwszej instancji było nierozpoznanie przez ten sąd istoty sprawy, a więc jedna z przyczyn określonych w art. 386 § 4 k.p.c., zakresem kognicji Sądu Najwyższego objęte jest wyłącznie ustalenie i ocena, czy rzeczywiście przyczyna ta wystąpiła w sprawie. Postępowanie wywołane zażaleniem przewidzianym w art. 394¹ § 1¹ k.p.c. znacząco różni się od postępowania kasacyjnego i zawężona kognicja Sądu Najwyższego w tym postępowaniu obejmuje jedynie ustalenie, czy wskazana przez sąd drugiej instancji przyczyna uchylecia wyroku sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy temu sądowi do ponownego rozpoznania, rzeczywiście wystąpiła. Tak określony zakres kognicji Sądu Najwyższego nie obejmuje – w razie uchylecia orzeczenia sądu pierwszej instancji z powodu nierozpoznania istoty sprawy - nie tylko oceny materialnoprawnej roszczeń i merytorycznego badania stanowiska sądu drugiej instancji zajętego w tej kwestii, lecz także oceny zastosowania przez ten sąd przepisów prawa procesowego innych niż art. 386 § 4 k.p.c. (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 7 listopada 2012 r., I CZ 147/12, nie publ., z dnia 14 marca 2013 r. I CZ 7/13, nie publ., i z dnia 4 września 2014 r. II CZ 41/14, nie publ., z dnia 11 stycznia 2017 r., IV CZ 79/16, nie publ.).

Z tych przyczyn nie może być przedmiotem oceny Sądu Najwyższego zgłoszony w zażaleniu zarzut naruszenia przez Sąd Okręgowy art. 365 § 1 k.p.c., gdyż badanie tej kwestii nie mieści się w zakresie kognicji Sądu Najwyższego rozpoznającego zażalenie na kasatoryjne orzeczenie Sądu drugiej instancji wydane na podstawie art. 386 § 4 k.p.c. Takiej oceny mógłby dokonać Sąd Najwyższy jedynie w postępowaniu kasacyjnym.

Pozostaje zatem zbadanie, czy rzeczywiście Sąd pierwszej instancji nie rozpoznał istoty sprawy, w rozumieniu art. 386 § 4 k.p.c.

W orzecznictwie przyjmuje się, że nierozpoznanie istoty sprawy zachodzi między innymi wtedy, gdy sąd pierwszej instancji zaniechał merytorycznego zbadania zarzutów pozwanego przeciwstawionych zgłoszonemu roszczeniu, w tym także zarzutu potrącenia, a więc uchylił się od merytorycznej oceny zgłoszonego

zarzutu, uznając, że nie może on być merytorycznie rozpoznany z określonych przyczyn, np. niezgłoszenia go w sposób skuteczny, zgłoszenia go po terminie lub jego niedopuszczalności (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 4 września 2014 r. II CZ 41/14, nie publ., z dnia 14 marca 2013 r. I CZ 7/13 i z dnia 8 listopada 2013 r., I CZ 87/13, nie publ.).

Oceny zatem wymaga, czy Sąd pierwszej instancji rozpoznał merytorycznie zgłoszone w sprawie roszczenie. Na tak postawione pytanie należy odpowiedzieć przecząco.

Zasadnie bowiem przyjął Sąd Okręgowy w P., za dominującym poglądem doktryny, że moc wiążącą z perspektywy kolejnych postępowań uzyskują jedynie ustalenia dotyczące tego, o czym orzeczono w związku z podstawą sporu (art. 365 w zw. z art. 366 k.p.c.). Moc wiążąca orzeczenia nie rozciąga się na kwestie prejudycjalne, które sąd przesądził, dążąc do rozstrzygnięcia o żądaniu.

Trafnie także Sąd drugiej instancji dostrzegł, że mocą wiążącą nie są objęte w szczególności rozstrzygnięcia o zasadności zarzutów podnoszonych przez pozwanego, takich jak zarzut potrącenia, zarzut prawa zatrzymania, nieważności lub bezskuteczności umowy (por. orz. Sądu Najwyższego z dnia 21 września 1937 r., I C 2585/36, Zb. Urz. 1938, nr 7, poz. 317, a także wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 września 2007 r., III CSK 123/07, nie publ.). W literaturze podkreśla się, że zagadnienia te mogą być przedmiotem odmiennego osądu w późniejszych procesach bądź jako objęte żądaniem i wówczas rozstrzygnięcie to będzie wiązać inne sądy w kolejnych postępowaniach (art. 365 k.p.c.), bądź ponownie jako kwestia prejudycjalna, ze skutkami wyłącznie dla konkretnego procesu.

Należy również zgodzić się z Sądem drugiej instancji, że nie jest pożądana sytuacja, w której analogiczne stany faktyczne zostaną odmiennie ocenione przez różne sądy, ale ograniczenie swobody jurysdykcyjnej sądu oraz odstąpienie od zasady bezpośredniości i swobodnej oceny dowodów, nie znajduje dostatecznych podstaw w art. 365 § 1 k.p.c., który dopuszcza rozbieżność ocen między sądami, w rozstrzyganiu kwestii „wstępnych” poza związaniem sentencją (por. m.in. orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 16 lutego 1937 r., C II 2507/36, OSP 1937, poz. 727, z dnia 6 sierpnia 1971r., II CR 287/71, OSNCP 1972, nr 2, poz. 34, z dnia

13 stycznia 2000 r., II CRN 655/98, z dnia 23 maja 2002 r., IV CKN 1073/00, z dnia 8 czerwca 2005 r., V CK 702/04, z dnia 15 lutego 2007 r., II CSK 452/06, OSNC - ZD 2008, nr A, poz. 120, z dnia 28 czerwca 2007 r., IV CSK 110/07, z dnia 15 listopada 2007 r., II CSK 347/07, z dnia 16 lipca 2009 r., I CSK 456/08, z dnia 22 czerwca 2010 r., IV CSK 359/09, OSNC 2011, nr 2, poz. 16, z dnia 3 października 2012 r., II CSK 312/12, z dnia 11 lutego 2014 r., I UK 329/13, OSNP 2015, nr 5, poz. 69, z dnia 25 czerwca 2014 r., IV CSK 610/13, OSNC-ZD 2015, nr D, poz. 51, z dnia 15 stycznia 2015 r., IV CSK 181/14, z dnia 20 stycznia 2015 r., V CSK 210/14, z dnia 17 maja 2015 r., I CSK 494/11, z dnia 9 września 2015 r., IV CSK 726/14, z dnia 26 maja 2017 r., I CSK 464/16, i z dnia 15 maja 2019 r., II CSK 145/18).

Z tego względu należy poprzestać na stwierdzeniu, że zaniechanie zbadania i wyjaśnienia przez Sąd pierwszej instancji merytorycznej podstawy roszczeń wnioskodawcy, jak również merytorycznych zarzutów uczestników, w oparciu o przesłankę formalną (przyjęcie wiążącego charakteru określonego orzeczenia), którą zakwestionował Sąd odwoławczy, odpowiadało sytuacji ujętej w art. 386 § 4 k.p.c. jako „nierozpoznanie istoty sprawy”, a więc uprawnione było uznanie jej przez Sąd Okręgowy za podstawę uchylenia postanowienia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania.

W uzasadnieniu zażalenia skarżący podnieśli wyłącznie zarzuty odnoszące się do wykładni i zastosowania przepisów przez Sąd drugiej instancji w ramach przeprowadzonej merytorycznej oceny zasadności wniosku i apelacji. Rozpoznanie i ocena tych zarzutów w toku obecnego postępowania zażaleniowego, do czego wprost zmierzają skarżący, stanowiłoby w istocie rozstrzygnięcie merytoryczne, które jest zastrzeżone dla postępowania kasacyjnego. Jak już wyżej wskazano, kontrola w takim zakresie wykraczałaby poza granice kognicji Sądu Najwyższego w niniejszym postępowaniu.

Z tych względów Sąd Najwyższy oddalił zażalenie na podstawie art. 394¹ § 3 w zw. z art. 398¹⁴ k.p.c.

